

men bij Dr E. historische per-
sche Christen-
im, mededeelt,
sche vrouw en
Ephraim ziel
gt er aan toe:
van twee van
e volkeren af-
lyriërs en van
raim veronder-
id zijn". Elders
komt uit het
an Galilea, dat
in zijn „Ant-
er Zeit", luidt
ten, dat Jezus
azareth is ge-
Galilea, dat is
ltdij spraken:
ls komen".
dit citaat den
dan eens, dat
odig heeft. In
g vast aan z.g.
naanvechtbaar
ad moeten de
geest, zoo zij
erheven hoog-
dikwijls snel
eve empirisme
de macht van
stalten, die het
re wereld", te
de feit" (een
k l), uit „onze
stamming van
oep van Jezus
e de geboorte
deloos zijn.
Mythe-leer be-
Omdat ik —
het Arische ge-
ook, dat zijn
zeker dat zijn
schingen zijn.
s kan er geen
rdsche gestalte
het wijzen op
t een machtige
itschers, al de

„Studiën zur
phraim nauw-
moete waard,
rzoek hier te
tot de con-
ch-Latijnsche
phraim voor-
ing eenvoudig
wel door de
uitgave van de
afgedrukt een
n Edessa, uit
voorkomt, dat
an een Dana-
ader. Ephraim
de Antichrist
zal aannemen.
ese van Jakob
ineert die met
eraar in zijn
clusie: „Wan-
Christus zal
taut (!), dat hij
inschen vader
ristus dezelfde
eenvoudigweg
de de schrij-
volgen: „Zoo
Ook de com-
wordt toe-
ben vermeld,
zou afstam-
de volkeren.
Ephraim de
an Jezus „als
natuurlijk niet
od sterker te
an een weer-
behoefte. We
wordt misleid
assing is van
de geschie-
lf doet alsof
trekt. In zijn
niets gebeurd
rt te weten,
„Als iedereen
men, dan zou
Ook zijn spe-
ng handhaaft
h in een on-
tuigenis. Over
n woord. In-
een ergerlijke
t nauwkeurig

herhaald onderzoek van den tegen mij gericht
aanval, moet ik tot mijn verbazing vaststellen,
hoe weinig onjuistheden mij konden worden aan-
getoond. Een ding staat nu reeds vast: niet één
keer is het gelukt om zelfs een minder belangrijk
gedeelte van mijn werk te weerleggen, laat staan, dat
ook maar een enkel fundamenteel betoog aan 't wan-
kelen kon worden gebracht. Rosenberg moet wel
een diepe minachting voor het denkvermogen van
het Duitsche volk hebben, om tegenover een zoo
fundamentele kritiek als gegeven is, een dergelijk
antwoord te durven geven.

We hebben ons in deze artikelen niet in hoofd-
zaak bezig gehouden met de wereldbeschouwing
van Rosenberg, maar meer met de kritiek die
daarop is gegeven en vooral met het antwoord van
Rosenberg op die kritiek. We meenen, dat dit
antwoord bij de beoordeeling van de „Mythus" niet
kan worden gemist. Het antwoord is zoo beneden
alle peil en getuigt van zulk een gebrek aan moed
en vermogen om de waardige aanvallen van de
tegenstanders te bestrijden, dat het voortaan on-
mogelijk is om aan den schrijver van de „Mythus"
ook maar eenig gezag in de behandeling van vraag-
stukken op geestelijk gebied toe te kennen. We
zijn ons bewust dat de weergegeven kritiek slechts
betrekkelijke waarde heeft. „Het gaat ten slotte
niet om „bewijzen", maar om een geloof. Noord-
sche Mythus of Bijbelsche Christus? De Kerk van
Christus staat niet in angstige onzekerheid over
den afloop van deze worsteling. Zij leeft in de
triomfeerende zekerheid: „Is God voor ons, wie
kan dan tegen ons zijn?"

Meer dan verschrikkelijk is het, dat de wereld-
lijke macht gebruikt wordt om, nu de verdediger
van de Noordsche religie niet in staat is om een
behoorlijk antwoord te geven, de bestrijders van
de „Mythus" te treffen. Een Duitsch blad schreef
onlangs, dat de wijze, waarop Dr Küneth zijn
kritiek op Rosenberg had gegeven, het onmogelijk
maakte om hem als privaal-docent nog te dulden.
Dat is eenvoudig schandelijk! Wanneer een ge-
loofsgetuigenis als het „Antwoord auf den Mythus"
een smaadschrift wordt genoemd; wanneer
zulk een diepgaande kritiek, die op een zeer
hoog peil staat, als een straf-waardige daad wordt
beschouwd, dan is het leven van een belijder van
Christus voortdurend in gevaar.

En toch zwijgen die belijders niet, zij strijden op
bevel van Gods Woord. „De eene banierdrager
na den anderen mag vallen, maar in het vallen
reikt hij de banier aan dengene, die naast hem
strijdt. Maar de vaan strijken? Dat nooit!"

A.

B. t. B.

HET BOEK VAN DE WEEK

Bij het vierde eeuwfeest van Calvijn's Institutie. *)

Nu we in dit jaar weer herinnerd willen worden
aan de betekenis van de „Institutie", of „Onder-
wijzing in den christelijken godsdienst", het be-
kende boek, waarmee Johannes Calvijn — zonder
het ook maar in de verste verte te kunnen droom-
men — de geschiedenis van vele eeuwen voor een
groot deel heeft beheerscht, kunnen we ons in den
korten tijd, die ons werd toegemeten, niet bezig
houden met allerlei vragen, die de ontstaansge-
schiedenis van dit boek raken. Meer dan dergelijke
kwetsies interesseert ons vanavond de inhoud zelf
van dit werk, dat de jonge theoloog van 26 jaar
in het licht gaf. Neen, het was toen nog niet het-
zelfde werk, dat wij thans voor ons hebben liggen;
de Institutie heeft verscheiden veranderingen
ondergaan. Maar in zijn grondgedachten bleef het
boek zich zelf toch altijd gelijk. Welnu, in onzen
tijd wordt de naam van Calvijn weer met eere
genoemd; zeer velen zijn het, die zich naar hem
noemen, en groot is het getal niet alleen, doch
ook de variatie dergenen, die tot een huldi-
ging van Calvijn zich gretig zetten. Daarom is
het goed, in kort bestek enkele van de voor-
naamste gedachten, die het boek uitdraagt, te ver-
melden. Eerst zoo kunnen we de vraag beant-
woorden, langs welke wegen slechts zij kunnen en
mogen gaan, die naar den naam van Calvijn zich
noemen.

Is nu het stellen van deze vraag een poging, om
binnen het oecumenische christendom een her-
kenningssteek voor een bepaalde secte te fixe-
ren? Wie de voorrede der Institutie leest, zal
onmiddellijk toegeven, dat daarvan geen sprake
kan zijn, tenzij men den auteur der Institutie zelf
in het aangezicht zou slaan. Want dit machtige
werk heeft zich geen oogmerk als particulier be-
zit eener secte willen aandienen. Hoeveel moeite
getroost Calvijn zich niet, om aan te toonen, dat
wat hij brengt, geen nieuwe opvatting is, geen
bepaalde „interpretatie" is van het oudste chris-
tendom, doch een getrouwe weergave van de
grondgedachten zelf, waaruit het christelijk
geloof van ouds heeft geleefd, en waarmee het
de wereld heeft bezworen, toch te willen gebouwd

worden op „het fundament der apostelen en pro-
feten"? Men vindt in die voorrede aanhalingen
van Augustinus, en Hieronymus, en Ambrosius,
en Chrysostomus, en Cyprianus, en zoovele ande-
ren, wier namen geannexieerd worden door heel de
katholieke, d.w.z. algemeene christelijke kerk. Bij
hen wil Calvijn zich aansluiten; tot hen teruggaan.
En reeds daarin vertoont hij het kenmerk van den
waarachtigen reformator; hij plant geen nieuwen
boom, doch houdt zich als zijn eersten plicht
voor oogen, knecht en mede-arbeider te zijn van
dien zelfden God, die bij de intrede der chris-
telijke kerk in deze wereld geen nieuwen boom ge-
plant heeft, doch den ouden boom, dien Hij voor
vele eeuwen geplant had, heeft laten staan.
Slechts op dien ouden stam heeft God zelf de
nieuwe loten van het christelijk geloof willen
enten. Men moet de machtige hoofdstukken Ro-
meinen 9—11 er maar eens op nazien, om te
weten, wat we hier bedoelen. En door aan deze
werkwijze van God zelf zich naar apostolisch voor-
beeld gebonden te achten, heeft Calvijn zijn theo-
logie — als men het zoo zou willen noemen —
aanstonds verhinderd, „zijn" theologie te wor-
den. Hij spreekt het woord der apostelen en pro-
feten; en daarom grijpt hij niet terug naar eenige
theologie, ook niet naar die van de kerkvaders,
doch naar het verbond, dat reeds vóór de chris-
telijke kerk door God is opgericht met de vaders.
De wortelen van den boom, waaraan Calvijn wil
werken, liggen diep in den grond; ze liggen daar,
waar Abraham met God spreekt als een vriend
met zijn vriend; ja, tenslotte liggen ze in het
paradijs, waar God Zijn kerk vergaderd heeft
als kerk, door het spreken van Zijn Woord-van-
verlossing-en-van-wederkeer-tot-Hem.

Evenwel, nog een tweede kenmerk van den
waarachtigen reformator vertoont Calvijn in heel
zijn Institutie. Ook dat tweede kenmerk is te
vinden in Romeinen 9—11. Paulus leert daar, dat
God, toen Hij den ouden boom met nieuwe
takken sierde, ook de doode takken ervan afge-
slagen heeft. Wat zich niet daarmee verdroeg, wat
niet meer uit den wortel leefde, dat werd wegge-
kapt; de boom kon anders niet groeien op en uit
den ouden wortel. Zoo nu doet ook Calvijn. Hij
gaat terug naar het eerste, oudste christendom;
maar hij doet meer dan dat. Hij heeft zeer scherp
gezien, dat ook het oude christendom zich nim-
mer nog ontworsteld heeft aan velerlei denkbeel-
den, die wel aan de heidensche wijsbegeerte, doch
niet aan de leer der apostelen en profeten waren
ontleend. En zonder de wijsbegeerte te verachten
— want slechts tegen de valsche wijsbegeerte ver-
zet hij zich — spant toch Calvijn zich in, om weg
te snijden, weg te kappen, wat gedurende vele
eeuwen uit den gedachtenkring der heidensche
filosofie is binnengedrongen in de christelijke kerk.
Zou de kerk de „arme heidenen" als haar voed-
sterheeren mogen erkennen? Neen, — antwoordt
hij; en daarom wijst hij alle „adulteratie" van de
godgeleerdheid af, ook al zou ze als gevolg van
synthese met heidensche filosofie zijn onmiddel-
lijke voorgangers, ja ook zijn eigen vrienden, en
zijn naaste medewerkers hebben verleid tot valsche
sofistiek. Want teruggaan tot de oudste christenen
beteekent voor Calvijn niet: „vader" zeggen tot de
kerk-vaders, en dan daarmee volstaan. „Gij zult
niemand uwen vader noemen op aarde", — dit
woord van Christus is Calvijn in merg en been
gedrongen. Eén is uw Vader, n.l. God, — en daar-
om is waarachtige terugkeer tot de vaders in den
grond slechts dan een daad van oecumenisch
christendom — aldus Calvijn — wanneer het weer
een luisteren is naar het Woord van God, en een
toetsen van de „vaders", óók hen, aan wat de
ééne Vader heeft gesproken in Zijn Woord.

Zoo plaatst zich dadelijk het probleem van het
Woord van God voor onze aandacht. Kent Calvijn
dat probleem? Ja zeker, — maar hij kent het
eigenlijk niet als pro-bleem, niet als een vraag-
stuk. God heeft gesproken, meent Calvijn, en Hij
deed dat duidelijk. En vaderlijk. En daarom is zijn
spreken geen probleem op zichzelf, doch een sou-
verein, d.w.z. ons altijd vóór-zijnd, géven van
Gods óók ons vragen vóór-zijnd antwoord. „Im-
mers", — aldus Calvijn (I, 6, 2) — „immers, niet
alleen een volmaakt of in alle opzichten vol-
komen geloof, maar ook rechte kennis van
God wordt geboren uit gehoorzaamheid". Uit
gehoorzaamheid, en uit vertrouwen. Uit een „amen"-
zeggen tot den sprekenden, den in de Schrift ge-
sproken hebbenden God. En als Calvijn zich af-
vraagt, hóe die God gesproken heeft, dan denkt
hij zich dien God als oneindig verheven Leer-
meester, ja, maar ook als oneindig vertrouwelijke
paedagoog. De sprekende God is dezelfde, die
ook geschapen heeft. Dat wil zeggen: hij weet,
wat maaksel wij zijn. En dus spreekt dezelfde
God, die donderen en bliksemen kan, in de Schrift
met ons, zoo als een vader met zijn kinderen
babbelt, zóó, als een gouvernante het met haar
pupillen doet. Dat Hij het zoo doen kan, zonder
ons in leugens te verstrikken, of in waanvoorstel-
lingen gevangen te houden, dát is juist Zijn ma-
jesteit. Gods Woord — aldus Calvijn — dat is
niet heel ver van ons weg; het is niet weg te
halen van over zee uit onbereikbare oorden langs
de horizontale lijn, en het is evenmin af te
brengen uit hemel of hel, uit ontgankelijk diep-

ten langs de verticale lijn. O neen: onophoudel-
lijk citeert Calvijn een plaats uit de boeken van
Mozes, die later terugkeert bij Paulus: n a b i j u i s
het Woord; het is dicht b i j u, precies zooals die
vader, en die gouvernante, die het kind een regel
leeren, en op papier hem schrijven, en hem van
buiten laten leeren, maar dan steeds zóó, dat het
kind in 't hart er v a t a n heeft.

Op dezen vasten grond van kinderlijk vertrou-
wen grijpt dan Calvijn den moed, dogmaticus te
zijn. En wat hij op papier zet, als jonge man van
26 jaar, dat laat hij staan, als hij in den winter
van 1558—1559 vreest, dat de koorts, de derde-
daagsche-koorts een bode van den dood hem is.
Zijn dogmatiek is hem geen „waker", die alleen
maar tot taak heeft, achter de belijdenis der kerk
aan te komen, en „bezórgd" voor dwaling, alsmede
„vragend" naar nieuwe inzichten de oude be-
lijdenis te zuiveren en de nieuwe voor te berei-
den. O neen; het dogma is zélf levend bezit der
levende kerk; geen bezorgde „waker", doch blij-
moedig en in den diepsten grond verzekerd cantor
in Gods huis. Slechts op de vóór-waarde van dit
blijde zeker-zijn, van dit halleluja-roepen kan het
dogma „bezórgd" zijn, zonder tevens ongelooft te
wezen; of „vragend", zonder daarin hoogmoeds-
uiting te worden van den zelfgenoegzamen onder-
teekenaar van de eigenhandig geschreven en onder-
teekende diploma's, waarmee de trotschaard zich
als leerling der eigen rede tot promotor van zich-
zelfen maakt.

En zie, juist nu de dogmatiek voor Calvijn veel
grootscher en veel krachtiger taak heeft, dan al-
leen maar die van den „waker", n u kan zij óók
de functie van den waker vervullen met óngekende
kracht. Tot de zwakheid en de ziekte dergenen,
die de polemiek willen weren, zakt hij geen mo-
ment af; heel zijn Institutie polemiseert, en bedient
zich daarbij van een taal, welke veel tijdgenooten
ongekuischt zullen vinden, totdat zij ontdekt heb-
ben, dat de kuischheid van den bijbel en van den
mensch, die uit den bijbel leeft, een andere is, dan
die van ons bedorven sentiment. Als waker staat
Calvijn nu voor Gods tempel. Tegenwoordig zijn
er velen — zelfs onder de zélf op de rol der
„wachters" en „wakers" zich inschrijvende theo-
logen — die het „bedrijf" van „wachter op Sions
muren" nog al minderwaardig vinden. Calvijn
evenwel begrijpt, dat ieder hêrder tévens wâch-
ter is; dat wie de troffel hanteert, het zwaard
heeft mee te nemen. En zoo kan hij den wachter-
dienst vervullen.

Is hij daarbij alleen dogmaticus? En spreekt hij
alleen over „afgetrokken" leerstellingen? En heb-
ben alleen theologen met hem te maken? O neen,
het is er ver vandaan. Calvijn weet het, dat wel de
sofisten, gelijk hij hen bij voorkeur noemt, zich
wijs maken, dat er een terrein kan zijn, waarop
men „leert", en een ander, waarop men „léven"
heeft, doch dat de ware vroomheid deze „twee-
terreinen-leer", óók d é z e, hartgrondig verfoeit.
God kennen, dat is léven; en 't léven is niet in
stukken te knippen. Zoo is zijn Institutie meer
geworden, dan een boek over wat men heden ten
dage dogmatische vragen noemt. Het handelt
óók over wat wij tegenwoordig rekenen tot de
„ethiek". En hij spreekt over veel en velerlei.
Over het berouw. En over den omgang met God.
En over de overheid. En over kerk en staat. En
over heel veel meer.

Nu wordt dan ook Calvijn het tegenbeeld van
den kamergeleerde, dien automatisch „afgeschei-
den man". Vasthoudend aan de christelijke be-
lijdenis, wil hij ze uitgedragen zien naar hêl het
leven. Die ééne belijdenis kan en móét zijns in-
ziens worden uitgewerkt in alle faculteiten van
de wetenschap, en heel het leven in zijn breed-
sten kring.

Alleen daaraan is het te danken, dat Calvijns In-
stitutie den stoot gegeven heeft aan een wereld-
beweging, een volkeren-vernieuwing. Wie —
gelijk telkens weer geschiedt — den calvinist van
huis uit somber noemt, kent noch Calvijn, noch
het werk, dat hij tot stand bracht. De uitver-
kiezing — zegt de één, — dát is het thema van
de donkere leer, die alles in den greep van een
onafwendbaar noodlot heeft geplaatst. Ja, zeker,
zegt de ander, die er nog bij weet te vertellen, dat
Calvijn zelf het decreet der uitverkiezing „horri-
bel" heeft genoemd. We zullen van dat laatste
maar niet veel zeggen; want sedert enkele jaren
is het woord „horribel" weer in eere gekomen; het
beteekent trouwens niets anders, dan dat de diep-
ten Gods oneindig zijn, en ieder aan de grenspaal
van het menschelek weten en kennen in huive-
ring zetten. Maar wat dat hoofdbezwaar aangaat:
hoe zou de leer der uitverkiezing het leven kun-
nen lamslaan? Is het dan geen verkiezing tót een
genadig herstel in den ambts-dienst, dien de ver-
antwoordelijke mensch nu weer zal kunnen en
mogen verrichten, God tot eer? Of is die leer der
verkiezing soms alleen maar een sleutel van theo-
logische wijsheid? Een wetenschappelijk grond-
principe? O neen, het is er ver vandaan; zóó ver,
dat wij het niet wagen, Calvijns leer uit één grond-
beginsel te verklaren, zélf niet uit het principe
van de „sovereiniteit van God". Die leer der
eeuwige verkiezing — dat is in de beoordeeling
van ánderen den laatste grond der dingen zien
in God; en in de beoordeeling van o n z e l f is ze

1) Radio-toespraak, 24 Juni 1935.